

discovers the main ways of the optimization of law enforcement practice according to the results of the activity of Constitutional Court of the Russian Federation.

Key words: *Criminal Law, Constitutional Court, Criminal Code of the Russian Federation, Criminal Court of Ukraine*

УДК 94(477):(323. 3+330. 34)

Любич О. А.,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін,

Академія Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ХІХ ст.

Дослідження присвячене розгляду головних етапів становлення системи кримінального покарання в призмі кримінального законодавства Російської імперії ХІХ ст.

У статті проаналізовано різні підходи до поняття і сутності кримінального покарання, що були розроблені юристами в ХІХ ст. У зв'язку з цим систематизовано різні точки зору стосовно зазначеної проблеми і зроблено узагальнюючі висновки про розуміння кримінального покарання та розвитку правової думки у період, що розглядається.

Ключові слова: *покарання, кримінальна політика, види покарання, гуманізм кримінального покарання.*

Постановка проблеми. У наш час українське суспільство переживає нелегкий етап свого оновлення. Реформуються різні сфери соціального життя, у тому числі пенітенціарної системи. Потрібно зазначити, що Україна має великий історичний досвід розвитку системи виконання покарань, який потрібно аналізувати і враховувати в процесі підготовки і проведення реформ на сучасному етапі. Актуальним є дослідження формування пенітенціарного законодавства і розвитку пенітенціарних установ в умовах абсолютизму першої половини ХІХ ст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Спеціалісти пенітенціарної проблематики звертають увагу на досвід української і зарубіжної практики виконання покарань. У цьому відношенні потрібно відзначити праці таких вчених-пенітенціаріїв, як: Познишева С. В., Фойницького І. Я., Таганцева Н. С., Галкіна-Враського М. Н. [1]. Першою фундаментальною працею з історії кримінально-виконавчих установ Російської імперії стала п'ятитомна праця Гернета М. Н. «История царской тюрьмы», в

якій послідовно розглядалась еволюція кримінально-виконавчої політики на українських землях з 1762 до 1917 року. Великий внесок у дослідження проблеми кримінально-виконавчої політики зробили своїми працями Борисова О. В., Смольякова В. Г., Скрипильова Є. О. [2]. Загалом зазначені праці відрізняються високим рівнем аналізу і систематизації матеріалу, залученого до дослідів.

Мета статті полягає в комплексному вивченні розвитку системи пенітенціарного законодавства та пенітенціарних установ у Російській імперії XIX ст., з'ясуванні особливостей цього процесу в зазначений історичний період. Для реалізації цієї мети поставлені наступні завдання: визначити поняття системи пенітенціарного законодавства та пенітенціарних установ, що використовувались для реалізації покарань, пов'язаних з позбавленням волі; з'ясувати особливості розвитку пенітенціарного законодавства та місць позбавлення волі в Російській імперії в XIX ст.; вивчити особливості закріплення системи пенітенціарних установ в Укладенні про кримінальні покарання та виправлення 1845 р. й інших нормативних актах до 1879 р.; вивчити умови утримання арештантів у різних пенітенціарних установах; розкрити організаційно-правові основи діяльності пенітенціарної системи в Російській імперії у цілому та різних видів пенітенціарних установ, що належали до неї.

Виклад основного матеріалу. Першим кодифікованим нормативним актом, що регулював виконання покарань у вигляді заслання на поселення і каторжні роботи, став Устав про тих, кого відправляють на заслання від 1822 року. Цей документ було ухвалено у складі «Учреждений» для управління сибірських губерній, які проектувались спеціальним комітетом на чолі з графом Кочубеєм В. П. В укладанні закону значну участь взяв Сперанський М. М. «Устав о ссыльных» від 1822 р. складається з Попередніх положень, тридцяти п'яти розділів, назви яких відображають головний спектр проблем даного виду покарання, і додатка, який має зразки оформлення документів [3, с. 534]. Особлива увага була приділена питанням розподілу відправлених на заслання: відповідно до гл. XVII «Уставу про відправлених на заслання», засуджені на поселення до Сибіру, були поділені на шість розрядів: 1) заводські робітники, до яких належали «ссыльные, присланные за преступления более значительные и наказанные плетью»; 2) дорожні робітники, тобто «самые лу-

чшие, крепкие и молодые, преимущественно знающие мастера»; 3) ремісничі робітники – «лучшие по назначению во второй разряд»; 4) цех слуг, куди входили дворові люди, євреї та «малоспособные к работе»; 5) поселенці – люди, «способные к сельским упражнениям»; 6) нездатні («ссылные дряхлые») – найбільш слабкі, старі та каліки (Гл. 17). Окрема стаття регулювала умови утримання каторжників, яких поділяли на «имеющих дома и обзаведения» і на «неимеющих дома» (Гл. 23. Ст. 249). Для тих, кого відправляли на заслання, була визначена заробітна плата. Глава 21 «О женщинах» регулювала становище і умови утримання жінок, які розподілялись на два розряди – тих, хто йшов за своєю волею з чоловіками, та тих, кого відправляли на заслання згідно з рішенням суду. Крім того, Уставом про направлених на заслання значну увагу приділялось питанням шлюбу і сімейного становища засланих: права членів сімей засуджених, право й обмеження на укладання нового шлюбу (ст. 224–231). Регламентувалось майнове становище засланих: питання володіння, використання і розпорядження власністю засланого, право на спадок [4]. Таким чином, Устав про засланих від 1822 р. охоплює майже всі проблеми, пов'язані з доставкою і утриманням цієї категорії засуджених, яких відправили на поселення і каторжні роботи.

Головним джерелом кримінального законодавства у першій половині XIX ст. були т. XV Зводу законів (кн. 1) і Укладення про покарання кримінальні та виправні (1845 р.). Укладення про покарання, як і Звід законів, мало два поняття кримінальноїкарної дії: злочин і проступок. Але, на відміну від Зводу законів, що встановлював різницю між злочином і проступком за тяжкістю покарання, Укладення розрізняло їх за об'єктом «посягання» (ст. 1 і 2). У першому розділі Укладення були визначені вина як необхідна умова відповідальності й форми провини (ст. 5, 7). Злочини і проступки були розділені на навмисні й ненавмисні, крім цього, останні підрозділялись на випадкові й необережні (ст. 7). Випадкові покаранню не підлягали. Закон вимагав встановити, чи скоєно навмисний злочин із раніше обдуманим наміром або раптово без підготовки (ст. 6). Необережність як форма провини не отримала чіткого загального визначення у ст. 7, більш конкретно відповідальність за злочин з необережності сформульовано у ст. 16. У ст. 8–12 говорилось про стадії попередньої злочинної діяльності

й про скоєння злочину. Умисел у державних злочинах («голий умисел») карався у відповідності з раніше чинним кримінальним законом Росії. Укладення 1845 р. вирішувало це питання по-різному. У ст. 8 і 9 ознаки умислу розглядались як «изъявление на словах, или письменно, или иным каким-либо действием намерения учинить преступление»: у ст. 97 йшлося про умисел на злочин і його карність. Під підготовкою розуміли «приискание или приобретение средств» для скоєння злочину. Підготовка до скоєння злочину каралась тільки у випадках, що були безпосередньо вказані у законі, або тоді, коли сам характер дій, що готувались, був протизаконний. Встановлювалась відповідальність за співучасть. При цьому виділялись види участі двох або більше осіб у скоєнні злочину: здійснення злочину декількома особами за попередньою домовленістю або без неї. Під загальною рубрикою про співучасть розглядались і різні випадки належності до скоєння злочину: «попустительство, заранее не обещанное укрывательство (другой вид укрывательства – заранее обещанное – был отнесен к пособничеству), недонесение». Співучасть була добре відома російському законодавству і раніше [5, ст. 126]. Види співучасті визначались і Зводом законів, але Уложення зробило це значно точніше і юридично досконаліше. У ст. 96 Уложення було сформульовано важливий принцип, характерний для буржуазного кримінального права, – покарання мало визначатись тільки у відповідності із законом. Формулювались й інші важливі положення: доведеність злочинної дії й вина, як необхідні умови кримінальної відповідальності. Вперше у кримінальному законодавстві Росії у ст. 98 Уложення подавався перелік усіх обставин, що звільняли від кримінальної відповідальності. Стаття 6 Зводу законів розрізняла дії навмисні, необережні й випадкові. Але формулювання Укладення було юридично точніше, так як у ньому прямо вказувалось на відсутність під час випадкової дії вини – необхідної умови відповідальності. Уложення визначало малолітство як обставину, що звільняла від відповідальності. У ст. 100 встановлювався вік, з якого наставала кримінальна відповідальність – 7 років.

У випадку, якщо злочин не було доведено до кінця не за власною волею підсудного, а через незалежні від нього обставини, були можливі два варіанти відповідальності: якщо підсудний зробив усе, що він вважав за потрібне для здійснення свого наміру, то його ка-

рали, як за скоєний злочин; якщо ні, то суд міг зменшити міру покарання на один-два ступені. Уложення давало право судам діяти за аналогією, тобто приговорювати винуватого до покарання, встановленого за подібний злочин. Цікаві й інші положення кримінального законодавства. Наприклад, покарання скасовувалось у випадку смерті злочинця, примирення з ображеним (у справах приватного звинувачення), давності справи (ст. 160). Про першу обставину, що звільняла від покарання (смерть злочинця), йшлося у ст. 161. При цьому встановлювалось, що позови і казенні відшкодування не припиняли дію після смерті злочинця. Вони мали бути звернені на його майно. Інститут давності був відомий Зводу законів (ст. 146), а до нього – законодавству кінця XVIII ст. Під «давністю» розуміли термін, після завершення якого приговор із застосуванням до звинувачуваного покарання не міг бути виконаний або не запроваджувалось кримінальне переслідування. Терміни давнини визначались диференційовано, у залежності від важкості покарання: 10, 8, 5, 3 роки. Стаття 164 розповсюджувала загальні терміни давнини і на справи, що виникли у порядку приватного звинувачення, виключаючи тільки ті, що не могли закінчитись примиренням (ст. 162). Цивільні (майнові) відшкодування за заподіяну злочином шкоду або збитки не погашались давністю, встановленою Уложенням. На них розповсюджувалось положення т. X Зводу законів у частині «Законів цивільних і межових». У ст. 390 цих законів визначався 10-річний термін звернення з позовом. Право на позов про відшкодування збитків не припинялось і у випадку помилування вищою владою (ст. 172). Помилування було прерогативою імператора. Наслідки покарань скасовувались тільки у випадку, що прямо передбачався указом про помилування або загальним указом про амністію. Уложення більш чітко визначало дію кримінального закону у часі й просторі. Відповідно до Зводу законів (ст. 60 т. I) Уложення не мало зворотної сили. Виходили з принципу, що «незнання закону» не звільняє від відповідальності у випадку, якщо його було у встановленому порядку оголошено. Злочини, скоєні військовослужбовцями, розглядалися у Військово-кримінальних судах відповідно до Військово-кримінального уставу (1839 р). Каторжні й заслани та відправлені на поселення до Сибіру підлягали дії Уставу про засланих. Сільський судовий устав 1839 р. встановлював покарання для державних селян.

У загальній частині Уложення передбачались покарання кримінальні й виправні, із яких найбільш важкими були кримінальні: позбавлення усіх станових прав і смертна кара; позбавлення усіх станових прав і висилка на каторжні роботи, а для осіб, не звільнених від тілесних покарань, прилюдне покарання від 30 до 100 ударів батогами (через катів) з накладанням клейма, а також заслання на каторжні роботи з втратою усіх станових прав; позбавлення усіх станових прав і заслання на поселення до Сибіру. Уложення встановлювало пільги для панівних станів. Так, у ст. 60 передбачалась можливість заміни для дворян і чиновників короткотермінового арешту в тюрмі домашнім арештом або арештом у приміщенні відомства, де вони служили. Закон передбачав додаткові покарання (наприклад, обмеження прав, церковне каяття, конфіскація, заборона мешкати у визначених місцях, передача під нагляд поліції тощо), особливі покарання за злочини і проступки на службі (звільнення зі служби, з посади, заборона займати певні посади, переміщення з вищої посади на низьку, догана, відрахування з жалування, зауваження) і можливість заміни одних покарань іншими (так, смертна кара могла бути замінена імператором «політичною смертю», коли засудженого виводили на ешафот, ставили під ганебним стовпом на публічній площі, а потім засиляли на каторгу на визначений термін або довічно). Особлива частина Укладення, що складалась із 2043 статей і мала 11 розділів, глави і підрозділи, була дуже складною системою. 9 розділів було присвячено охороні існуючого суспільно-політичного устрою. Як і в попередньому законодавстві [6, ст. 4], на першому місці були злочини проти віри. Якщо у Зводі законів їх було 31, то в Уложенні 1845 року – 80. З метою подальшого розвитку релігійної освіти в Уложенні 1845 р. були внесені положення про відповідальність за виховання дітей іновірного подружжя не в «християнській вірі» або за залучення їх «до обрядів іншого християнського віросповідання». За це батьки позбавлялись усіх станових прав і висилались на поселення або ув'язнювались у тюрмі, а євреї, які тримали у себе серед прислуги християнку, підлягали штрафу. Дозволялось застосовувати як і додаткове покарання конфіскацію всього майна.

З перших десятиліть XIX ст. у Російській імперії стали відбуватися суттєві зміни в організації державного апарату. Важли-

вою частиною реформи системи державних органів, подією внутрішньополітичного життя країни було створення нових органів центрального управління – міністерств. У 1802 р. було створено Міністерство внутрішніх справ і Міністерство юстиції. До Міністерства юстиції входила, головним чином, судова система і частково справи про колодників. Місця ув'язнення стали підпорядковуватись Мін'юсту тільки з 1895 р. Міністерство внутрішніх справ (МВС) було створене як багатогалузевий орган, який виконував різні функції. Для «розвантаження» МВС у 1810 р. створюється Міністерство поліції, завданням якого було управління адміністративно-поліцейською установою. У складі Міністерства поліції було три департаментів: поліції виконавчої, який завідував поліцейським апаратом, тюрмами, рекрутськими наборами; поліції господарської; поліції медичної.

Російський уряд розпочав проводити активну політику інкорпорування судових установ Чернігівщини до судочинної системи Російської імперії. Головною судовою інстанцією для Чернігівської та Полтавської губерній було визначено Генеральний суд у Чернігові, який безпосередньо підпорядковувався Сенату. Генеральний суд складався з двох департаментів, кожен був укомплектований генеральним суддею та двома радниками, які призначалися урядом, і п'ятьма засідателями, які обиралися від дворянства на три роки. Один із таких випадків знайшов своє відображення у листі Милорадовича до Чернігівського губернатора Гудовича: «Господа, Министр юстиции и С. Петербургский военный губернатор уведомили меня о сделанных ими правительствующему Сенату представлениях: первый – о переводе советников черниговского губернского правления Воленкова в 1-й, а Дуброво в 2-й департаменты Черниговского же генерального Суда, а последний – об определении на место оных советниками в губернское правление секретарей титулярных советников тамошней дворянской комиссии Еньку и того же правления Книговского, о чем извещаю сим и ваше Превосходительство» [7]. Кримінальні справи в обов'язковому порядку направлялися губернатору для ознайомлення. У випадку розходження думки губернатора з вироком Генерального суду справа передавалась спочатку до Сенату, а потім – імператору. Як правило, підтримку знаходила думка губернатора. Система повітового управління, головна роль у якій на-

лежала Земському суду, містила повітові казначейства, правління державних маєтностей тощо. Земський суд (до 1837 р. нижній земський суд), крім здійснення правосуддя, виконував функції нагляду за станом громадського порядку, забезпечував сплату податків, виконання повинностей, тобто одночасно був і судовим, і адміністративно-поліцейським органом. Наприклад, у вересні 1813 р. Новгород-Сіверський земський суд розглядав справу, пов'язану із незаконним винокурінням у повіті. Про це свідчить цікавий документ: «Производятся злоупотребления права на винокурение, производящегося по Черниговской губернии: как-то Новгород-Северского повета в посаде Серединной Буде тамошними мещанами, сговорившись с откупщиком казенного питейного тамошнего откупа, евреем, открыли себе винокурение в домах своих, за что положили платить ему еврею по 50 коп. с выкуриваемого ими вина с каждого винокуренного казана, из чего сделалась в том месте дороговизна на хлеб, а особенно на дрова, и хотя тамошнего нижнего суда земского члены о сем уведолены, но оные, вино выкуренное продают великороссийским людям, приезжим к ним с разных сел Орловской губернии в роишь, ведрами, в бочонках, чем делают корчемство и казенным откупам подрыв. Имя и фамилию не подписываю для того, дабы меня за доносителя не могли, но я не доноситель: не мог утаить сего худого поступка и в связи с присягой на верность» [8]. Склад земських судів на Чернігівщині призначався губернатором лише з числа дворян, а земські справники (голови судів) – царським урядом за поданням губернатора, погодженим із міністром внутрішніх справ. Повітові земські суди були судами першої інстанції (для дворян і державних селян), магістратські й ратушні у містах (для купців і міщан). Повітові й міські суди розглядали як цивільні, так і кримінальні справи, що не передбачали смертної кари (була офіційно скасована за наказом цариці Єлизавети, але уряд неодноразово застосовував цю міру покарання до державних злочинців), позбавлення честі й тілесних покарань. Наприклад, «Осуждение арестанта Тараса Костерина за выговоренные им после наказания публично плетью слова «будете помнить плети», наказав вновь выслать в Сибирь, есть по мере вины несоответственное, тем паче, что простолюдину тому, яко несведущему ни законов, не имеющему понятия к посуждению о строгости, а более еще к размышлению того, ее к злему мышле-

нию прийнять негодно» [9]. Ці судові установи виконували також нотаріальні дії. Кріпосних селян судили поміщицькі суди.

У Чернігівській губернії існували позастанові установи, так звані совісні та надвірні суди. Совісні суди, створені у 1804 р., займалися справами про злочини божевільних та неповнолітніх, а також вирішували майнові суперечки між родичами [10]. Наприклад, згідно з рішенням совісного суду від 29 травня 1816 р., було направлено до Чернігівського приказу громадського презирства для поміщення в будинок для душевнохворих на примусове лікування козака Родіона Сидорова Довгилова із села Куркович Стародубського округу. До направлення додавалось свідоцтво, написане стародубським міським лікарем: «Он 40 лет от роду, крепкого телосложения от природы с давнего времени страдает умопомешательством, которое по временам приходит в бешенство, и он, Довгилев, в этом состоянии хочет убить человека, или же нанести смерть самому себе, так что постоянно надо держать под сильным надзором, на вопросы отвечает не может (сбивается). Помешательство ума в высшей степени» [11]. Надвірні суди (членами були голова, радник і два асесори, призначені губернатором) розглядали кримінальні та цивільні справи осіб, стану приналежність яких було важко визначити, а також чиновників і військовослужбовців, які тимчасово перебували в місті у справах служби. У першій половині XIX ст. на Чернігівщині ще функціонували повітові й підкоморні суди. Повітовий суд складався з голови, двох підсусідків (асесорів), писаря, мав у своєму розпорядженні чотирьох возних. До обов'язків останніх належали, головним чином, огляд за дорученням суду місця порушення чи злочину, оцінка вчиненого. Члени суду та возні обирались дворянством губернії. До компетенції підкоморних судів належало вирішення межових суперечок. Підкоморій – головна особа цієї установи – обирався дворянами. Він, у свою чергу, призначав кількох комірників, які допомагали у розгляді справ, а в деяких випадках навіть заміняли його [12].

Для управління державними селянами і козаками були створені волості, в яких діяли волосні управління у складі волосного голови, старости і писаря. З 1837 р. для суду в цивільних і незначних кримінальних справах над державними селянами застосовувались волосні та сільські розправи. У кожній сільській громаді у

вигляді першого ступеня суду працювала селянська Розправа, яка перебувала під головуванням сільського старшини та двох добросовісних: старшого і молодшого. Ці установи розглядали суперечки, тяжби, незначні правопорушення державних селян і козаків. Волосна розправа остаточно вирішувала справи ціною до 15 крб сріблом. Сільська розправа вирішувала тяжбу до 5 крб сріблом, а у справах, пов'язаних з правопорушеннями, вона мала призначити тільки пеню від 25 коп. до 1 крб сріблом, громадські роботи до шести днів або покарання різками до 20 ударів [12].

Висновки. Проведене історичне дослідження розвитку в Російській імперії системи пенітенціарного законодавства та пенітенціарних установ у дореформений період дозволяє дійти до певних висновків. У першій третині XIX ст. досить чітко було сформульовано основні положення пенітенціарного законодавства та бачення установ для виконання покарань, пов'язаних з позбавленням волі. Ці установи одночасно використовували для реалізації кримінально-процесуальної міри у вигляді взяття під варту. Крім тюремної фортеці, держава використовувала каторжні тюрми для осіб, яких засудили до заслання на каторгу, а також острожні тюрми для осіб, які були засуджені до ув'язнення в арештантських ротах цивільного відомства. Але у період, що розглядається, ці місця позбавлення волі не являли собою систему, яку можна пояснити тим, що в російському кримінальному праві ще не було сформовано чіткої системи покарань, у тому числі пов'язаних з позбавленням волі; а без цього вихідного фактора не може бути і системи пенітенціарних установ. Крім того, були відсутні взаємопов'язані норми права, що мали регулювати діяльність різних установ для виконання позбавлення волі. У правовому регулюванні виконання покарань, пов'язаних з позбавленням волі, особливе місце посідає Устав про засланих 1822 р. Це був перший кодифікований нормативний акт, що регулював виконання покарань у вигляді заслання на каторжні роботи та поселення.

Список використаних джерел

1. Познышев С. В. Очерки тюрьмоведения. – М., 1915; Фойницкий И. Я. Русская карательная система. – Спб., 1874; Таганцев Н. С. Русское уголовное право. – Спб., 1902; Галкин М. Н. Материалы к изучению тюремного вопроса. – Спб., 1868.

2. Борисов А. В. Карательные органы дореволюционной России (полицейские и пенитенциарные системы): библиогр. указатель. – М., 1978; Смольяков В. Г. Тюремная система дореволюционной России, ее реакционная сущность. – М., 1979; Органы и войска МВД России: крат. ист. очерк В. Н. Некрасов, А. Я. Малыгин, Р. С. Мулукаев и др. – М., 1996; Скрипилев Е. А. Тюремная политика и тюремное законодательство Временного правительства. – М., 1968.

3. Никитин В. Н. Тюрьма и ссылка / В. Н. Никитин. – СПб.: Колесов и Михлин, 1880. – 674 с.

4. ПСЗ. – Т. 38. – № 29128. – Гл. 23. – Ст. 365, 421, 423–427.

5. Пашковская А. В. К 150-летию Уложения о наказаниях уголовных и исправительных 1845 г. // Государство и право. 1995. – № 11. – С. 126–133.

6. Загоскин И. П. Уложение царя и великого князя Алексея Михайловича и Земский Собор 1648–1649 годов. / И. П. Загоскин. – Казань, 1879 г. – С. 4.

7. Державний архів Чернігівської області (далі – ДАЧО). – Ф. 128. – Оп. 1. – Спр. 512. – Арк. 512. Арк. 27.

8. ДАЧО. – Ф.937. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 30.

9. ДАЧО. – Арк. 16.

10. Барац Г. Очерк происхождения и постепенного затем управления в России совестных судов и суда по совести // Журнал гражданского и уголовного права. – 1893. – № 3. – С.1–4.

11. Рибаків І. Совісний суд на Україні // Науковий збірник Ленінградського товариства дослідників української історії, письменства та мови. – Т. 1. – 1928. – С. 33–34.

12. ДАЧО. – Ф.127. – Оп.13. – Спр.1915. – Арк. 1704.

Любич А. А.

ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМЫ УГОЛОВНОГО НАКАЗАНИЯ В УГОЛОВНОМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВЕ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ XIX в.

Исследование посвящено рассмотрению основных этапов становления системы уголовного наказания в призме уголовного законодательства Российской империи XIX в.

В статье проанализированы различные подходы к понятию и сущности уголовного наказания, выработанные юристами в XIX в. В связи с этим систематизированы различные точки зрения на указанную проблему и сделаны обобщающие выводы о понимании уголовного наказания в рассматриваемый период развития правовой мысли.

Ключевые слова: наказание, уголовная политика, виды наказания, гуманизм уголовного наказания.

Lyubych O. A.

FEATURES OF CRIMINAL PUNISHMENT SYSTEM IN THE CRIMINAL LEGISLATION OF THE RUSSIAN EMPIRE IN 19 TH CENTURY

Research is devoted to the consideration of the basic stages of formation of criminal punishment system in terms of the criminal legislation of the Russian empire in 19 th century.

In the article various approaches to concept and essence of the criminal punishment, developed by the lawyers in the XIX th centuries are analyzed. In this connection the various points of view on the put problem are systematized and generalizing conclusions on understanding of criminal punishment during the considered period of development legal thought are drawn.

Key words: *punishment, criminal policy, punishment types, humanism of criminal punishment.*

УДК 343.1

Каменський Д. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри правознавства,

Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ

ОБМАН ЯК СИСТЕМНА ОЗНАКА ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА США

Статтю присвячено порівняльному аналізу ознаки обману як спільного, системоутворюючого елементу у складі економічних злочинів за кримінальним законодавством України та США. Проаналізовано наукові позиції вітчизняних та зарубіжних дослідників щодо переважно шахрайської природи економічних зловживань в обох державах. Наведено практичні приклади на користь тези про обман як змістовну основу та ключовий фактор поза конкретними проявами економічної злочинності. Зроблено висновок про притаманність серйозних недоліків як законодавчого й конструктивного характеру шахрайським заборонам за кримінальним законодавством як України, так і США.

Ключові слова: *економічний злочин, шахрайство, заборона, порівняльно-правовий аналіз.*

Постановка проблеми. Якщо подивитись на групи економічних посягань за законодавством України та США під кутом їх концептуальної та структурної побудови, то неважко побачити, що дві національні моделі кримінально-правової охорони економічних відносин істотно відрізняються. Так, якщо українські заборони на економічні (господарські) зловживання розміщені в єдиному розділі VII Особливої частини КК України та є в прин-